

ઘોરણું : 12

ગુજરાતી

પાઠ : 11

બિમલા

સ્વાધ્યાત્ર

પ્રશ્ન 1. નીચેના પ્રશ્નોના એક-એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો :

(1) ઉમિલા શા માટે બહાવરી બની છે?

➤ ઉમિલાના પતિ લક્ષ્મણ પણ રામ અને સીતાની સાથે
વનમાં જવાના છે, એ વાત સમજવા વિવશ બનીને તે
વારંવાર કાન માંડીને બારી આગળ બહાવરી બની છે.

(2) દુરથી પતિને આવતા જોઈ ઉમિલા શું વિચારે છે?

➤ દુરથી પતિને આવતાં જોઈ ઉમિલાના મનમાં
હજારો વસમા વિચારો આવે છે.

(3) પોતાને વનમાં જવા માટે લક્ષ્મણ ઉર્મિલાને કયું કારણ બતાવે છે?

- પોતાને વનમાં જવા માટે લક્ષ્મણ ઉર્મિલાને એ
કારણ બતાવે છે કે રામ સીતાની સાથે વનમાં જઈ
રહ્યા છે ત્યારે તેમની સેવા કરવા માટે તેમની સાથે
જવું જોઈએ.

પ્રશ્ન 2. નીચેના પ્રશ્નોના બે – ત્રણ વાક્યમાં ઉત્તર લખો :

(1) વનમાં જવા અંગેની પતિની વાતની ઉમિતા પર
શી અસર થાય છે?

- વનમાં જવા અંગેની પતિની વાત ઉમિતાને સાપે
દંશ દીધો હોય તેવી લાગે છે. તેનાં ઝંવાડે ઝંવાડે
લોહી ફિક્કું પડી જાય છે.

તનું હૈયું ચિરાઈ જાય છે અને આંખો પહોળી
થઈ જાય છે. તેના દેહનું પણ તેને ભાન રહેતું
નથી અને કાષ્ઠની પૂતળીની જેમ તે પતિની
સામે સ્તબ્ધ બનીને ઉલ્લી રહે છે.

(2) પતિની વાતનો ઉમિલાએ શો જવાબ આપ્યો?

➤ પતિની વાતનો જવાબ આપતાં ઉમિલાએ કહ્યું,
“વહાલા, તમે અનુજના ધર્મનો વિચાર કરીને વનમાં
જવા છાછો છો ત્યારે આ સત્કાર્થ કરતાં તમને
મારાથી કેમ રોકાય? તમારાં દુઃખમાં હું કોઈ વધારો
કરવા માગતી નથી.

મનમાં તમને કંઈક કહેવાનું મન ઘણું થાય છે
તોપણ કું કાંઈ જ નહિ કહું, તમારી સાથે આવવાની
છે કરીને તમને કષ્ટ નહિ આપું. તમારા શિરે
ચિંતાનો ભાર વધારવો એ યોગ્ય ન ગણાય. એનાથી
ઉત્તમ એ છે કે તમારો વિયોગ સહેતાં
ભલે હૈયું ચિરાઈ જાય !"

(3) ધીરજવાન જણાયેલી ઉમિલા ક્યારે મૂછિત થઈ ગઈ?

➤ ઉમિલાની વિદાય લેતાં પહેલાં લક્ષ્મણે તેને આલિંગાન આપ્યું. તેની દૃષ્ટિ સાથે દણ મેળવી, પછી દીર્ઘ નિઃશાસ નાખીને લક્ષ્મણ ત્યાંથી ચાલી નીકળે છે. લક્ષ્મણની પીઠ વળતાં જ ઘૈર્યની મૂત્રિ સમી ઉમિલા 'હાય !' કહીને મૂછી ખાઈને જમીન પર ફળી પડી.

પ્રશ્ન 3. નીચેના પ્રશ્નોના સવિસ્તાર ઉત્તર લખો :

- (1) આ કાવ્યને આધારે ઉમિલાનું ચરિત્રચિત્રણ કરો.
- લક્ષ્મણ રામસીતાની સાથે તેમની સેવામાં વનવાસ જવા નીકળે છે. રાજસુખનો પરિત્યાગ કરી લક્ષ્મલ ઉમિલાની સંમતિ લેવા જથ છે. ઉમિલા દૂરથી તેના વહાલાને કેંક વેગથી આવતા જુઓ છે.

લક્ષ્મણને આ વેશમાં જોઈને અને પતિના
વિયોગનો વિચાર કરતાં તેનું હૈયું ચિરાઈ જય છે; પરંતુ
ભાવિ સંકટો પર સંયમ કેળવી ઉમિલા પોતાના સ્વામી
સન્મુખ ધીરજ ધારણ કરીને ઉલ્લી રહે છે. આ
વાસ્તવિકતાને પચાવવી એટલી સહેલી નથી, પણ એક
રાજવધુ તરીકે તે પરિસ્થિતિને સ્વીકારે છે અને
લક્ષ્મણને તેના સત્કાર્યમાં સાથ આપે છે.

ଉમिलानા હૈયે પોતાના દામપત્રસુખ કરતાં
રાજકુટુંબનું હિત વધારે વસ્તું છે. ધાર્યું હોત તો તે પતિ
લક્ષ્મણને વનમાં જતાં રોકી શકી હોત. તે શા માટે
વગર વાંકે રાજમહેલમાં રહીને રામસીતા, લક્ષ્મણની
જેમ ચોદ વરસ વનવાસ વેઠે? પણ લક્ષ્મણમાં જેટલો
રાજધર્મ અને બંધુપ્રેમ રહ્યો છે તો એથીએ વિશેષ
ધ્રમ્યોકાયો પ્રત્યેની ઉત્કટ ભાવના ઉમિલામાં છે.

હૈયામાં ભલે સર્વદંશ જેટલી ચોટ લાગી હોય,
પણ એ પરિવારધર્મથી વિચલિત થતી નથી.
સાચા અર્થમાં તે ત્યાગની મૂત્રિ છે. ન્યાય-
અન્યાયનો વિચાર કર્યા વગર સમપિતભાવે
લક્ષ્મણાને એના કાર્યમાં સાથ આપે છે. ઉમિલાની
આ મનઃસ્થિતિને લક્ષ્મણ એક શુરવીર ઘોઢા સાથે
સરખાવે છે.

સંસ્કારી, સમજુ, કર્તવ્યનિષ્ઠ, કુટુંબવત્સલ, યોજા
જેવી શૂરવીર, દામપત્યસુખ પરત્વે ત્યાગનિષ્ઠ, પતિપ્રિયા
અને રાજકોણા તરીકે તથા રધુવંશની કુળવધુ તરીકે
રાજવંશને દીપાવનારી ઉમિલાનાં વર્તન અને વાણી
આગળ લક્ષ્મણ તો શું ભલભલા નતમસ્તક થઈ જાય
એવી ઉમદા નારીનું આ ચરિત્ર કેવળ રધુકુળનું જ નહિ,
પણ ભારતવંશનું એક ઉંગળ, ઝણણતું રત્ન છે.

હદય પર પશ્વર મૂકીને લક્ષ્મણને વિદાય આપ્યા
પછી ઉમિલાની ધીરજનો ઘોધ છુટી પડે છે અને
લક્ષ્મણની પીઠ વળતાં જ ભલે તે 'હાય' કહીને મૂચ્છા
ખાઈને ફળી પડી હોય, પણ આ મૂઢી ઊંચેરી નારી
વાચકના હદયને સ્પર્શી જાય છે.

(2) લક્ષ્મણ ઉર્મિલાનું બહુમાન કેવી રીતે કરે છે?

➤ લક્ષ્મણ વનમાં જવા નીકળતાં પહેલાં ઉર્મિલાની સંમતિ લેવા જય છે. તે અવફવમાં છે. શું કહેવું અને કેમ સંમતિ માગવી એની દ્રિધામાં છે. તેમ છતાં ઉર્મિલાને પોતાનો બંધુધર્મ જણાવી તેની સંમતિ માગે છે ત્યારે ઉર્મિલાએ ન આકંદ કર્યું કે ન લક્ષ્મગ્રને વારવાની કોઈ ચેષ્ટા કરી.

તેણે પોતાના ચહેરા પર સ્નેહશોકની એક લકીર
પણ ફરકવા ન દીધી. આ મનઃસ્થિતિ જોતાં લક્ષ્મણ
ઉર્મિલાને એક શૂરવીર યોજા સાથે સરખાવે છે. ઉર્મિલા
લક્ષ્મણના રિરે ચિંતાભાર વધારવા માગતી નહોતી.
તેમની સાથે વનમાં જવાની જુદ પકડતી નથી. એથી
ઉત્તમ વિયોગ સહન કરતાં હૈયું ભલે ચિરાઈ જાય એ
તને માન્ય છે.

લક્ષ્મણને માટે ઉમિલાનાં આ વર્તન અને રાણી
અનપેક્ષિત હતાં. તેના મુખેથી ઉમિલા માટે
'સંસારસેવકોથી તું જુદી કેઇ સુરાતમા!' આ પ્રશસ્તિના
શબ્દો સરી પડે છે. લક્ષ્મણ ઉમિલાને 'સુરાતમજા' કહીને
તેનું બહુમાન કરે છે. લક્ષ્મણને મનમાં ભય હતો કે
ઉમિલા સીતાનો દાખલો આપીને સાથે આવવા તૈયાર
થશે, પર તેનો ૯૨ ખોટો પડ્યો.

એ જાણિને લક્ષ્મણે કહું, 'દિવ્ય કો દેવી સિદ્ધ તું
સર્વદા થઈ !' ઉમિલા સ્વાથી નથી. તેણે તો સ્નેહના
ચિત્તને શોભે તેવી શાંતિ રાખી છે.

Thanks

For watching